Πρόγραμμα: **Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων 2005-2007**

Δράση: **Γραμματική και Διδασκαλία**

Έργο: **Γλωσσικές Ασκήσεις**

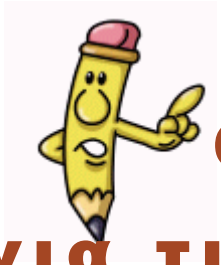

Οδηγίες για τις Γλωσσικές Ασκήσεις

Επιστημονικός υπεύθυνος - επιμέλεια: **Σ. Α. Μοσχονάς**

Συντακτική ομάδα: **Α. Αμπάτη, Ι. Γαλανόπουλος, Α. Δημητρίου, Ει. Κανελλοπούλου, Θ. Πανοπούλου**

Γλωσσική επιμέλεια: **Α. Αμπάτη, Ι. Γαλανόπουλος**

Ιούνιος 2007

Περιεχόμενα

Α. Φωνητική Φωνολογία 3
Β. Ονοματική Φράση 6
Ουσιαστικά 6
Επίθετα 8
Αντωνυμικά στοιχεία 10
Γ. Ρηματική Φράση 11
Χρόνος των ρημάτων 11
Έγκλιση 11
Τρόπος Ενέργειας 12
Φωνή (Μεσοπαθητική) 15
Δ. Σύνδεση προτάσεων 17
Ε. Λεξιλόγιο 18
ΣΤ. Επικοινωνιακές Ασκήσεις 19
Ζ. Ορθογραφία 21

Α. ΦΩΝΗΤΙΚΗ – ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ

Ασκήσεις 1-7: **Προφορά των αλλοφωνικών παραλλαγών**

Άσκηση 1: Ελέγχονται τα φωνήματα */f/*, */x/* και */θ/* στην αρχή και στο εσωτερικό της λέξης. Ειδικότερα, το **Α.** στοχεύει στη διάκριση μεταξύ των */f/* και */x/* όταν αποτελούν το πρώτο στοιχείο συμφωνικού συμπλέγματος (π.χ. *χν- και φν-*, *χτ- και φτ-* κτλ.). Στο **Β.** ελέγχονται τα */f/* και */θ/* σε απλές συλλαβές στην αρχή ή στο εσωτερικό ρημάτων που ομοιοκαταληκτούν. Το **Γ.** αποτελεί παιγνιώδη άσκηση που συμπληρώνει τις δύο προηγούμενες και έχει ως στόχο την εμπέδωση της προφοράς και της γραφής των συγκεκριμένων φωνημάτων. Οι λέξεις που πρέπει να εκφωνήσει ο/η καθηγητής/καθηγήτρια για να συμπληρωθούν το **Α.** και το **Β.** είναι:

Α.	φτερό	παιχνίδι
	χρώμα	κλέφτης
	φρένο	τσίχλα
	φλόγα	Δάφνη
	χτένα	παντόφλα
	χλωμός	δάχτυλο
Β.	κάθομαι	φανερώνω
	βάφομαι	θυμώνω
	καθαρίζω	θεραπεύω
	αποφασίζω	φυτεύω
	μαθαίνω	θυμάμαι
	υφαίνω	φοβάμαι

Ασκήσεις 2-3: Παιγνιώδεις ασκήσεις που αποσκοπούν στη διάκριση και την εξάσκηση στη γραφή και την προφορά των φωνημάτων */t/*, */δ/*, */θ/*, */γ/*, */x/* και */f/* (**άσκηση 2**) και των συμπλεγμάτων */b/*, */d/*, */g/*, */ts/*, */tz/*, */st/* (**άσκηση 3**). Στην πραγματικότητα πρόκειται για παραλλαγή του γνωστού παιδικού παιχνιδιού «Πρόσωπο, ζώο, πράγμα», χωρίς να είναι τυχαία η επιλογή των φωνημάτων, αφού στόχος είναι να εξεταστούν κάποια από αυτά που συγχέουν συχνά οι αλλόγλωσσοι όταν διδάσκονται την ελληνική.

Άσκηση 4: Σημασιολογική διάκριση λέξεων που διαφέρουν σε ένα φώνημα και διάκριση φωνημάτων που δυσκολεύουν τους/τις μαθητές/μαθήτριες. Στα περισσότερα παραδείγματα οι λέξεις διαφέρουν μόνο σε ένα φθόγγο με διαφοροποιητική αξία (π.χ. *τόνος – μόνος*).

Άσκηση 5: Εντοπισμός και διόρθωση λαθών. Εξετάζεται η αναγνώριση της αντιστοιχίας φωνήματος και γραφήματος και η διάκριση μεταξύ φωνημάτων που προκαλούν δυσκολίες (π.χ. */x/ και /γ/*). Προτείνεται να διαβάσει αρχικά το κείμενο ο /η διδάσκων/διδάσκουσα, ώστε οι μαθητές/μαθήτριες να προσπαθήσουν να εντοπίσουν τα λάθη κατά την ανάγνωση. Ακολουθεί το κείμενο διορθωμένο με υπογραμμισμένες τις λέξεις όπου έχουν γίνει λάθη:

Γεια σου, φίλε μου!

Είμαι ο Χάρης! Δε με περίμενες, εεε; Τι κάνεις; Εγώ είμαι πολύ χαρούμενος, γιατί πριν από λίγες μέρες αγόρασα τον πρώτο μου υπολογιστή. Σήμερα έβαλα Ίντερνετ και αποφάσισα να στείλω σ' εσένα το πρώτο μου e-mail. Από δω και πέρα ελπίζω ότι θα μιλάμε πιο συχνά. Όπως καταλαβαίνεις, ανυπομονώ να τελειώσουν τα μαθήματα και το διάβασμα, για να μπορώ να παίζω παιχνίδια όση ώρα θέλω. Τώρα η μητέρα μου δε με αφήνει να κάθομαι πάνω από μια ώρα στον κομπιούτερ, για να έχω χρόνο να διαβάζω για το σχολείο. Μου λέει να κάνω υπομονή μέχρι το καλοκαίρι. Δυστυχώς όμως το καλοκαίρι αργεί ακόμη.

Εσύ πώς τα περνάς στην Αθήνα; Το σχολείο πώς πάει;

Περιμένω νέα σου.

Χάρης

Υ.Γ. Ελπίζω να έρθεις στο χωριό μας για διακοπές φέτος.

Άσκηση 6: Εξετάζεται η ορθογραφική διάκριση των ομόηχων συνδυασμών: */ευ/ - /εβ/* ή */ευ/ - /εφ/* και των */αυ/ - /αβ/* ή */αυ/ - /αφ/*. Ο/η διδάσκων/διδάσκουσα παρουσιάζει τον κανόνα για τη φωνητική διάκριση των */αυ/* και */ευ/*, σύμφωνα με τον οποίο, όταν αυτά ακολουθούνται: α) από τα σύμφωνα: *κ*, *π*, *ξ*, *τ*, *σ*, *φ*, *χ* προφέρονται αντίστοιχα */af/ και /ef/*, ενώ όταν ακολουθούνται από τα: *β*, *γ*, *δ*, *λ*, *μ*, *ν*, *ρ*, προφέρονται αντίστοιχα */av/* και */ev/*.

Άσκηση 7: Στόχος της άσκησης είναι, αφενός, η αποκωδικοποίηση του μηνύματος και, αφετέρου, η μεταγραφή του στα ελληνικά. Παράλληλα, οι μαθητές/μαθήτριες

εξασκούνται στην ορθογραφία. Οι χρήστες ακολουθούν συχνά ένα συγκεκριμένο κώδικα κατά τη γραφή μηνυμάτων στα ελληνικά με λατινικούς χαρακτήρες, με σαφείς αντιστοιχίες γραφημάτων και φωνημάτων (*trexate*>*τρεχάτε*), καθώς και ορθογραφικούς κανόνες (*pollh*>*πολλή*, *twra*>*τώρα*). Σε άλλες περιπτώσεις, η έλλειψη αντίστοιχων φωνημάτων στα λατινικά οδηγεί στη χρήση άλλων που τα προσεγγίζουν ηχητικά (π.χ. */g/* αντί για */γκ/*).

Β. ΟΝΟΜΑΤΙΚΗ ΦΡΑΣΗ

Β1. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Ασκήσεις 8-10: **Γένος**

Άσκηση 8: Επανάληψη της μορφολογίας όλων των βασικών κατηγοριών των ονομάτων. Αρχικά απαιτείται η χρήση της αιτιατικής στην αφήγηση κάθε διαδρομής, ενώ στη συνέχεια η επισήμανση του λάθους προϋποθέτει και τη χρήση της ονομαστικής (π.χ. *Ο Βόλος δεν είναι στο δρόμο* σου *από τα Γρεβενά στην Κομοτηνή* κτλ.). Διακρίνονται οι κατηγορίες: 1. αρσενικών / θηλυκών σε *-ος*: *ο Βόλος*, αλλά *η Θάσος*) και 2. τα θηλυκά ενικού / ουδέτερα πληθυντικού σε *-α*: *η Πάτρα*, αλλά *τα Τρίκαλα*.

Άσκηση 9: Επανάληψη της μορφολογίας βασικών κατηγοριών των ουσιαστικών και διάκριση του γένους τους βάσει του άρθρου. Ο συγκεκριμένος τύπος παιγνιώδους δραστηριότητας μπορεί να αξιοποιηθεί με διαφορετικά κείμενα με μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας.

Άσκηση 10: Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να αποκρυπτογραφήσουν το κείμενο και να βρουν τα ουσιαστικά που «κρύβουν» τα σκίτσα. Η άσκηση είναι επαναληπτική.

Ασκήσεις 11-14: **Πτώση**

Ασκήσεις 11-12: Παρουσιάζεται η συντακτική δομή: *ποιανού/ποιου* και *ποιανής/ποιας* + ουσιαστικό σε γενική, που εφαρμόζεται για τη διατύπωση ερωτήσεων που αφορούν τον κτήτορα (*Ποιανού μαθητή είναι αυτή η κασετίνα;*). Ταυτόχρονα δίνεται η δυνατότητα να γίνει επανάληψη στην απλή γενική κτητική, εφόσον κληθούν οι μαθητές/μαθήτριες να απαντήσουν στις ερωτήσεις με κανονική πρόταση (π.χ. *Το Παρίσι είναι πρωτεύουσα της Γαλλίας*). Σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να επισημανθεί και η συμφωνία μεταξύ επιθέτου και ουσιαστικού σε πτώση γενική (π.χ. *Ποιανού ελληνικού νομού είναι πρωτεύουσα η Καβάλα*;).

Άσκηση 13: Εξετάζονται διάφορες χρήσεις της γενικής που εξαρτάται από ονόματα (*γενική του σκοπού*, *του περιεχομένου*, *του χρόνου*, *της ιδιότητας* κ.ά.). Παράλληλα, εφαρμόζεται η συμφωνία σε ονοματικές φράσεις σε πτώση γενική και ελέγχεται η κλίση των ονομάτων στην πτώση αυτή. Ο/η διδάσκων/διδάσκουσα επισημαίνει ότι σε ορισμένες ονοματικές φράσεις απαιτείται η παρουσία του άρθρου (*φρούτα της άνοιξης*) ενώ σε άλλες όχι (*πλυντήριο ρούχων*).

Άσκηση 14: Εξετάζεται ο σχηματισμός της γενικής των ονομάτων που δηλώνει προέλευση. Επίσης, παρουσιάζεται θεματικό λεξιλόγιο που αφορά αγροτικά προϊόντα με στόχο την παραγωγή σύντομου γραπτού λόγου.

Ασκήσεις 15-18: **Μορφολογία αρσενικών και θηλυκών ουσιαστικών**

Άσκηση 15: Ελέγχεται η σωστή χρήση του θηλυκού ουσιαστικού «*πόλη*» μέσα σε φράσεις. Στόχος είναι η άσκηση στην κλίση του ουσιαστικού και στη συνέχεια η παραγωγή ενός σύντομου κειμένου για τα προβλήματα των πόλεων. Ο/η διδάσκων/διδάσκουσα απλώς αναφέρει το δεύτερο λόγιο τύπο της γενικής ενικού (*της πόλεως*), που χρησιμοποιείται περισσότερο σε κείμενα με επίσημο και αρχαιοπρεπές ύφος.

Άσκηση 16: Εξετάζεται η διάκριση των θηλυκών ουσιαστικών σε *-η* από τα θηλυκά ουσιαστικά σε *-ση, -ξη, -ψη*, τα οποία, αν και ομοιοκαταληκτούν στον ενικό αριθμό, διαφοροποιούνται στις καταλήξεις του πληθυντικού (π.χ. *η τιμή à οι τιμές*, αλλά *η άποψη à οι απόψεις*). Η άσκηση αυτή θα πρέπει να γίνει αφού εξεταστούν μεμονωμένα οι δύο κατηγορίες θηλυκών ουσιαστικών.

Άσκηση 17: Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να μετασχηματίσουν ελεύθερα τις προτάσεις, χωρίς όμως να αλλάξει το νόημά τους. Κάθε παράδειγμα μπορεί να αποτελέσει αφόρμηση για συζήτηση σχετικά με το περιεχόμενο του άρθρου που φέρει το συγκεκριμένο τίτλο. Ο/η διδάσκων/διδάσκουσα μπορεί να θέσει ερωτήσεις όπως: «*Ποιο είναι το θέμα του άρθρου;*», «*Τι υποστηρίζει ο δημοσιογράφος στον τίτλο;*» κ.ά.

Άσκηση 18: Εξετάζεται η διάκριση των αρσενικών ουσιαστικών σε *-ας, -ίας* και *-έας*. Η βασική διαφορά των κλιτικών κατηγοριών εντοπίζεται στη μορφολογία της ονομαστικής και γενικής του πληθυντικού (*φύλακες/φυλάκων*, ενώ *γραμματείς/γραμματέων*) και στη μετακίνηση του τόνου στη γενική πληθυντικού (η πρώτη ομάδα των αρσενικών [σε *-ας*] τονίζεται στην παραλήγουσα, η δεύτερη [σε *-ίας*] στη λήγουσα και η τρίτη [σε *-έας*] στην παραλήγουσα: *των επιστημόνων / των ταμιών / των ιερέων*). Εξάλλου, στα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά σε *-έας* εμφανίζεται και ο λόγιος τύπος της γενικής ενικού σε *-έως* (*της γραμματέως*), που τα διακρίνει από τα αντίστοιχα αρσενικά.

Β2. ΕΠΙΘΕΤΑ

Ασκήσεις 19-23: **Συμφωνία επιθέτου-ουσιαστικού, υποκειμένου-κατηγορουμένου, αντικειμένου-κατηγορουμένου**

Άσκηση 19: Συμπληρωματική των ασκήσεων για τη συμφωνία επιθέτου-ουσιαστικού μέσω παροιμιών. Στη συνέχεια, οι μαθητές/μαθήτριες κατανοούν τι σημαίνουν οι παροιμίες.

Άσκηση 20: Στόχος της άσκησης είναι η εξοικείωση των μαθητών/μαθητριών με τη σειρά των όρων στην πρόταση, και ειδικότερα των επιθέτων σε δύο λειτουργίες: επιθετική και κατηγορηματική. Παράλληλα, προτείνεται να γραφτούν προτάσεις σε πρόχειρα μακρόστενα χαρτιά, να κοπεί κάθε λέξη και τα παιδιά σε ομάδες να φτιάξουν με τη μορφή παζλ κάθε πρόταση που είναι δυνατό να παραχθεί με τις λέξεις αυτές, αλλάζοντας τη σειρά τους. Η άσκηση μπορεί να λειτουργήσει ως άξονας για την αλλαγή της θέσης των επιθέτων ως επιθετικών και κατηγορηματικών προσδιορισμών.

Άσκηση 21: Κατευθυνόμενη παραγωγή ενός καθημερινού διαλόγου με στόχο την εφαρμογή των κανόνων της συμφωνίας των επιθετικών/κατηγορηματικών προσδιορισμών με τα ουσιαστικά, της συμφωνίας υποκειμένου-κατηγορουμένου και της συμφωνίας αντικειμένου-κατηγορουμένου. Η επιλογή της περίστασης βασίζεται στην εναλλαγή της θέσης των επιθέτων, με επακόλουθες αλλαγές στη λειτουργία: π.χ.

Το δωμάτιο είναι πράσινο! – Έβαψες το δωμάτιο πράσινο! – Οι τοίχοι είναι πράσινοι – Τι; Έβαψες τους τοίχους πράσινους! Η επιλογή των χρωμάτων χρειάζεται να είναι προσεκτική, καθώς πολλά επίθετα που δηλώνουν χρώματα είναι άκλιτα, οπότε ακυρώνεται η εφαρμογή της συμφωνίας.

Άσκηση 22: Εξετάζεται η συμφωνία, αφενός, των επιθετικών προσδιορισμών με τα ουσιαστικά και, αφετέρου, του υποκειμένου-κατηγορουμένου και του αντικειμένου-κατηγορουμένου. Η χρήση των ίδιων επιθέτων (*κόκκινος*, *άσπρος*) βοηθά τους/τις μαθητές/μαθήτριες στην εστίαση της προσοχής τους στην αλλαγή των καταληκτικών μορφημάτων.

Άσκηση 23: Εξετάζεται η συμφωνία των επιθέτων με τα αντικείμενα στα οποία λειτουργούν ως κατηγορούμενα. Με αφορμή την παραγγελία με τα συγκεκριμένα πρόσωπα, οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν τους σωστούς τύπους στο δελτίο παραγγελίας, που έχει τη μορφή πίνακα. Επισημαίνεται η χρήση της αιτιατικής πτώσης για το σχηματισμό των τύπων. Έμφαση χρειάζεται να δοθεί στα δύο ουσιαστικά γένους αρσενικού (*ο καφές*, *ο χυμός*) λόγω της αλλαγής της κατάληξης στην αιτιατική.

Ασκήσεις 24-28: **Παραθετικά**

Άσκηση 24: Κατευθυνόμενη παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου. Τα εξωτερικά χαρακτηριστικά και η εμφάνιση των ανθρώπων ενδείκνυνται για την εξάσκηση στη σύγκριση, καθώς οι κατηγορίες των επιθέτων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι πολλές και αφορούν διαφορετικά πεδία (χρώμα, υλικό, μέγεθος κ.ά.).

Άσκηση 25: Κατευθυνόμενη παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου. Παράλληλα, αναπτύσσεται θεματικό λεξιλόγιο που αφορά την εσωτερική διαρρύθμιση και γενικότερα την κατοικία. Ακολουθεί συζήτηση γύρω από τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε σπιτιού. Επίσης, κάθε μαθητής/μαθήτρια μπορεί να πει ποιο διαμέρισμα είναι κατάλληλο ή ακατάλληλο (και για ποιο λόγο) για τη δική του/της οικογένεια.

Άσκηση 26: Η άσκηση ενδείκνυται για εκτενή προφορική και γραπτή παραγωγή με τη χρήση όλων των εναλλακτικών δομών σύγκρισης.

Άσκηση 27: Κατευθυνόμενη παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου. Παράλληλα, αναπτύσσεται θεματικό λεξιλόγιο που αφορά τα συγκεκριμένα αντικείμενα (τηλέφωνα, αυτοκίνητα, μηχανές, ποδήλατα, υπολογιστές). Ο/η διδάσκων/διδάσκουσα βοηθά παρουσιάζοντας το εξειδικευμένο λεξιλόγιο γύρω από κάθε αντικείμενο. Στόχος είναι να βρεθούν όσο το δυνατόν περισσότερες διαφορές ή ομοιότητες ανάμεσα στα δύο αντικείμενα.

Άσκηση 28: Στόχος της άσκησης είναι η παραγωγή των παραθετικών συχνόχρηστων επιθέτων σε περιπτώσεις σχετικού υπερθετικού. Επισημαίνεται η υποχρεωτική παρουσία του άρθρου και η συμφωνία υποκειμένου-κατηγορουμένου σε κάθε περίπτωση. Η άσκηση ενδείκνυται για την προφορική και γραπτή εξάσκηση όλων των κατηγοριών των παραθετικών, καθώς και των ανώμαλων παραθετικών (*μεγαλύτερος, χειρότερος* κτλ.). Οι σωστές απαντήσεις είναι:

1. ψυχρότερος, 2. μικρότερη, 3. ζεστότερη, 4. αρχαιότερο, 5. ακριβότερη, 6. δυσκολότερες, 7. μικρότερη, 8. βαθύτερη, 9. μακρύτερος, 10. μεγαλύτερη.

Β3. ΑΝΤΩΝΥΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ασκήσεις 29-30

Ασκήσεις 29-30: Εξετάζεται η χρήση των προσωπικών αντωνυμιών (αδύνατων τύπων) μέσω μιας παιγνιώδους δραστηριότητας. Η χρήση των αντωνυμιών είναι υποχρεωτική προκειμένου να μην αποκαλυφθεί το ζητούμενο όνομα. Επισημαίνεται η βασική λειτουργία των συγκεκριμένων τύπων των αντωνυμιών (αποφεύγεται η περιττή επανάληψη των ονομάτων) καθώς και η διάκριση των ομόηχων τύπων (των άρθρων έναντι των αντωνυμιών), π.χ. ***τα*** *παγάκια* ~ ***τα*** *βάζουμε*.

Γ. ΡΗΜΑΤΙΚΗ ΦΡΑΣΗ

Ασκήσεις 31-34: **Χρόνος**

Άσκηση 31: Η άσκηση αυτή είναι επαναληπτική της κλίσης των ρημάτων. Δημιουργώντας μια επικοινωνιακή συνθήκη, οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να φτιάξουν προτάσεις βάζοντας το ρήμα στο σωστό τύπο σε παρελθοντικό χρόνο.

Άσκηση 32: Εξετάζεται ο σχηματισμός των τύπων του παρατατικού ή του αορίστου. Στόχος είναι, αφενός, η εξάσκηση στο σχηματισμό των ρηματικών τύπων και στη διάκριση παρατατικού/αορίστου και, αφετέρου, η κατανόηση κειμένου βρίσκοντας τις βασικές πληροφορίες που περιέχονται σε αυτό.

Άσκηση 33: Στην άσκηση αυτή οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να ξαναγράψουν το κείμενο βάζοντας τους ρηματικούς τύπους στο συνοπτικό μέλλοντα και να παραγάγουν και άλλα ρήματα στο μέλλοντα κατάλληλα για την περίσταση.

Άσκηση 34: Κατανόηση κειμένου και παραγωγή δομών με εξακολουθητικούς τύπους του μέλλοντα μέσω καθημερινού προγράμματος. Επισημαίνεται η διάκριση ως προς τον τρόπο ενέργειας των ρηματικών τύπων *θα πηγαίνω* / *θα πάω* και *να πηγαίνω* / *να πάω*, δεδομένου ότι το ρήμα *πηγαίνω* στον ενεστώτα αντικαθίσταται συχνά από το σύντομο τύπο *πάω*. Προτεινόμενη δραστηριότητα: Ένας/μια μαθητής/μαθήτρια γράφει ένα ανάλογο γράμμα και το διαβάζει φωναχτά. Μετά ο/η ίδιος/ίδια σκέφτεται μερικές προτάσεις που αναιρούν το περιεχόμενό του και τις λέει στην τάξη. Οι άλλοι πρέπει να βρουν και να διορθώσουν τα λάθη σύμφωνα με το περιεχόμενο.

Ασκήσεις 35-38: **Έγκλιση**

Άσκηση 35: Οι μαθητές/μαθήτριες συμπληρώνουν τα κενά με το συνοπτικό τρόπο ενέργειας των ρημάτων ενταγμένων σε μια επικοινωνιακή περίσταση και στη συνέχεια συμπληρώνουν την ακροστιχίδα.

Άσκηση 36: Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να μεταφέρουν τις οδηγίες βάζοντας τα ρήματα που είναι στον αόριστο προστακτικής στον ενεστώτα οριστικής. Ο/η διδάσκων/διδάσκουσα πρέπει να τους εξηγήσει ότι, όταν δίνουμε οδηγίες σε κάποιον ή σε κάποιους, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και τον ενεστώτα οριστικής. Επίσης,

επισημαίνει τη θέση των προσωπικών αντωνυμιών: οι αδύνατοι τύποι των αντωνυμιών έπονται των τύπων της προστακτικής, ενώ προηγούνται αυτών της οριστικής. Στη συνέχεια μπορεί να γίνει συζήτηση για τις συνταγές φαγητών και γλυκών, καθώς επίσης και να ζητηθεί από τα παιδιά να προτείνουν δικές τους συνταγές (π.χ. *Ποια γλυκά σάς αρέσουν; Πώς φτιάχνονται;* κτλ.). Τέλος, προτείνεται να γράψουν οι μαθητές/μαθήτριες στο τετράδιό τους απλές συνταγές μαγειρικής.

Άσκηση 37: Εξετάζεται ο σχηματισμός της προστακτικής στο συνοπτικό τρόπο ενέργειας με απλά συχνόχρηστα ρήματα.

Άσκηση 38: Σε αυτή την άσκηση οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να μεταφέρουν τα ρήματα από το β΄ πρόσωπο ενικού του αορίστου προστακτικής στο β΄ πρόσωπο πληθυντικού. Στη συνέχεια αξιοποιούνται οι πληροφορίες για την παραγωγή προφορικού λόγου με τον ίδιο θεματικό άξονα.

Ασκήσεις 39-48: **Τρόπος Ενέργειας**

Άσκηση 39: Κατευθυνόμενη παραγωγή γραπτού λόγου. Οι μαθητές ασκούνται στην παραγωγή και τη χρήση του εξακολουθητικού τύπου της υποτακτικής με την αναφορά σε συνήθειες, δηλαδή σε συνήθεις ενέργειες/καταστάσεις. Η περιγραφή κανόνων και συνηθειών ενδείκνυται για τη χρήση του εξακολουθητικού τύπου της υποτακτικής.

Άσκηση 40: Κατευθυνόμενη παραγωγή γραπτού λόγου στην οποία περιλαμβάνονται πέντε ερωτήματα σε καθένα από τα οποία παρέχεται μια πρόταση-ερέθισμα και ένα ρήμα εξάρτησης συνοδευόμενο από κατάλληλο επιρρηματικό προσδιορισμό (*Συνέχεια πρέπει να…*). Εξετάζεται η χρήση της υποτακτικής ως συμπληρώματος ενός ρήματος εξάρτησης, επιλέγοντας ταυτόχρονα το σωστό τρόπο ενέργειας (εξακολουθητικό ή συνοπτικό) με βάση τη συνοδευτική επιρρηματική ένδειξη. Οι μαθητές/μαθήτριες θα πρέπει να ενθαρρυνθούν ώστε να παραγάγουν παραπάνω του ενός ρηματικούς τύπους.

Άσκηση 41: Εξετάζεται η σημασιολογική διάκριση μεταξύ εξακολουθητικού και συνοπτικού τρόπου ενέργειας στην εξαρτημένη υποτακτική. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να επιλέξουν το χρονικό προσδιορισμό (*κάθε Σάββατο* / *αυτό το Σάββατο*) που ταιριάζει σε κάθε εκφώνημα με βάση το ρηματικό τύπο της υποτακτικής

(εξακολουθητικό ή συνοπτικό). Συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται πέντε ρήματα τα οποία εμφανίζονται και στους δύο τύπους (π.χ. *να διαβάζουμε*, *να διαβάσουμε*), ώστε να εμπεδωθεί η διαφορά στη σημασία τους. Επιπλέον, στόχος της άσκησης είναι η μεταγλωσσική γνώση του φαινομένου, καθώς οι μαθητές καλούνται ουσιαστικά να συσχετίσουν τον εξακολουθητικό τύπο με ένα επιρρηματικό στοιχείο δηλωτικό της επανάληψης (*κάθε Σάββατο*) και το συνοπτικό με ένα επιρρηματικό στοιχείο δηλωτικό του ολοκληρωμένου γεγονότος (*αυτό το Σάββατο*).

Άσκηση 42: Αποτελεί άσκηση ελεύθερης παραγωγής γραπτού λόγου, η οποία συνδέεται θεματικά με την προηγούμενη, καθώς οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να περιγράψουν τι κάνουν οι ίδιοι με το/τη φίλο/φίλη τους ή τους/τις φίλους/φίλες τους. Στόχος είναι η παραγωγή και η χρήση εξακολουθητικών και συνοπτικών τύπων της υποτακτικής σε συνεχές κείμενο. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, προηγείται ένας πίνακας με προτεινόμενα ρήματα εξάρτησης, ενώ παράλληλα παρέχεται και η ανάλογη επιρρηματική ένδειξη (*κάθε Σάββατο* / *αυτό το Σάββατο*).

Άσκηση 43: Πρόκειται για άσκηση διττής επιλογής και παράλληλα συμπλήρωσης κενών. Εξετάζεται η διάκριση των τρόπων ενέργειας (εξακολουθητικού/συνοπτικού) στην υποτακτική η οποία εξαρτάται από συχνόχρηστα ρήματα (*θέλω*, *προτιμώ*, *μπορώ*, *προσπαθώ*, *αποφασίζω* κτλ.). Στόχος είναι η επιλογή του τρόπου ενέργειας στην υποτακτική με βάση τις επιρρηματικές ενδείξεις (*κάθε φορά*, πάντα, φέτος, *σήμερα*, *χτες* κτλ.) των προτάσεων.

Άσκηση 44: Επιλογή του κατάλληλου τρόπου ενέργειας (εξακολουθητικού/συνοπτικού) και, παράλληλα, σχηματισμός των τύπων των ίδιων ρημάτων σε περιβάλλοντα όπου η επιλογή είναι υποχρεωτική και καθορίζεται κυρίως από χρονικούς επιρρηματικούς προσδιορισμούς (*συχνά*, *αμέσως*, *αύριο*, *κάθε μέρα*, *απόψε* κτλ.)

Άσκηση 45: Στόχος είναι η εξάσκηση των μαθητών/μαθητριών σε ρήματα εξάρτησης και ρηματικές εκφράσεις που συντάσσονται υποχρεωτικά με έναν από τους δύο τύπους υποτακτικής (εξακολουθητικό/συνοπτικό). Στον πίνακα που ακολουθεί παρέχονται συγκεντρωτικά κάποια από τα ρήματα και τις εκφράσεις που εμφανίζουν περιορισμούς στην επιλογή του τρόπου ενέργειας, τα οποία μπορεί ο/η διδάσκων/διδάσκουσα να παρουσιάσει στους μαθητές με παραδείγματα.

Με τον εξακολουθητικό τύπο συντάσσονται τα ρήματα:
σταματώ να, παύω να, αρχίζω να, ξεκινώ να, συνεχίζω να, εξακολουθώ να, συνηθίζω να, μου αρέσει να, κουράζομαι να, με εκνευρίζει να, στεναχωριέμαι να, χαίρομαι να, μαθαίνω να και **ρήματα αίσθησης**: ακούω, βλέπω, αισθάνομαι και νιώθω (π.χ. *ακούω το τρένο να σφυρίζει, βλέπω την Ελένη να μπαίνει στο δωμάτιο, νιώθω/αισθάνομαι να κουράζομαι με αυτή τη δουλειά*).

Με το συνοπτικό τύπο συντάσσονται τα ρήματα:
ψάχνω να, βιάζομαι να, ανυπομονώ να, ετοιμάζομαι να, μένει να, ακόμη να, κινδυνεύω να, είναι ώρα να, είναι καιρός να, έχω καιρό να, κάνω πολλή/λίγη ώρα να, έχω να, είναι η σειρά μου να, ποτέ δεν είναι αργά να, παραλίγο να, παρά τρίχα να, λίγο έλειψε να, κοντεύω να, αργώ να, περιμένω να, είμαι έτοιμος να.

Ασκήσεις 46-47: Κατευθυνόμενη παραγωγή γραπτού λόγου με στόχο την εξέταση ρημάτων εξάρτησης που συντάσσονται υποχρεωτικά με έναν από τους δύο τύπους της υποτακτικής. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζονται τα: *μαθαίνω να*, *συνεχίζω να*, *συνηθίζω να*, *ακούω να*, *αρχίζω να*, *σταματώ να*, *βλέπω να*, τα οποία συντάσσονται με εξακολουθητικό τύπο, και τα ρήματα: *είχα να*, *περιμένω να*, *κινδυνεύω να*, *λίγο έλειψε να*, *ψάχνω να*, *έχω να*, *μένει να*, *περιμένω να*, τα οποία δέχονται ως συμπλήρωμα το συνοπτικό τύπο της υποτακτικής. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται, αφενός, να χρησιμοποιήσουν κατάλληλα –με βάση το νόημα της πρότασης– ρήματα και, αφετέρου, να επιλέξουν και να εφαρμόσουν το σωστό τρόπο ενέργειας, στηριζόμενοι στα ρήματα εξάρτησης που είναι υποχρεωτικής επιλογής.

Άσκηση 48: Στόχος της άσκησης είναι ο εντοπισμός και η διόρθωση λαθών τα οποία αφορούν τον τρόπο ενέργειας (συνοπτικό/εξακολουθητικό) που αποτελεί συμπλήρωμα ρήματος υποχρεωτικής επιλογής. Ο/η διδάσκων/διδάσκουσα, πριν εφαρμόσει τη συγκεκριμένη άσκηση, θα πρέπει να παρουσιάσει ομαδοποιημένα ρήματα και εκφράσεις, επισημαίνοντας τον τύπο της υποτακτικής με τον οποίο συντάσσονται και να παραθέσει επαρκή παραδείγματα και από τις δύο ομάδες, π.χ. *Ο Πέτρος μαθαίνει να / συνηθίζει να / άρχισε να παίζει ποδόσφαιρο* κ.ά. και *Ο Πέτρος κοντεύει να / αργεί να / έχει να λύσει την άσκηση* κ.ά.

Ασκήσεις: 49-53: **Φωνή (Μεσοπαθητική)**

Άσκηση 49: Πρόκειται για επαναληπτική άσκηση. Στόχος είναι να εξεταστεί ο βαθμός που οι μαθητές/μαθήτριες έχουν εμπεδώσει τα καταληκτικά μορφήματα των δύο συζυγιών στον ενεστώτα παθητικής φωνής. Για το λόγο αυτό περιλαμβάνονται ρήματα και από τις δύο συζυγίες. Παράλληλα, ελέγχεται η εφαρμογή της συμφωνίας Υποκειμένου-Ρήματος, καθώς απαιτείται η συμπλήρωση σε διάφορα πρόσωπα. Προτού διδαχθεί η εν λόγω άσκηση, θα ήταν καλό να γραφούν παραδείγματα ρημάτων και των δύο συζυγιών στον πίνακα.

Άσκηση 50: Επαναληπτική άσκηση που στοχεύει, αφενός, στην επιλογή του κατάλληλου τρόπου ενέργειας και, αφετέρου, στο σχηματισμό της υποτακτικής στην παθητική φωνή με ρήματα που ανήκουν σε διαφορετικές συζυγίες. Δείκτης για τη σωστή επιλογή αποτελούν οι χρονικές επιρρηματικές φράσεις. Παράλληλα, ελέγχεται η συμφωνία υποκειμένου-ρήματος με τη συμπλήρωση των τύπων σε διαφορετικά πρόσωπα.

Άσκηση 51: Εξετάζεται ο μορφολογικός σχηματισμός του εξακολουθητικού τύπου του μέλλοντα παθητικής φωνής. Η συγκεκριμένη άσκηση μπορεί να εφαρμοστεί παράλληλα με την επόμενη, ώστε να επισημανθούν από το/τη διδάσκοντα/διδάσκουσα οι διαφορές στη σημασία μεταξύ των δύο τύπων του μέλλοντα (συνοπτικού/εξακολουθητικού).

Άσκηση 52: Εξετάζεται ο μορφολογικός σχηματισμός του συνοπτικού τύπου του μέλλοντα παθητικής φωνής. Η άσκηση περιλαμβάνει ρήματα αντιπροσωπευτικά των βασικών θεμάτων του αορίστου στην παθητική, από τα οποία προκύπτει και ο παθητικός μέλλοντας.

Άσκηση 53: Άσκηση συμπλήρωσης κενών με στόχο την εξάσκηση σε συγκεκριμένους χρονικούς συνδέσμους [*πριν (να)*, *προτού (να)*, *μέχρι να*, *ώσπου να*, *αφού και μόλις*] οι οποίοι συνδυάζονται με το συνοπτικό τύπο της υποτακτικής. Επιπλέον, ελέγχεται ο σχηματισμός του συνοπτικού τύπου ρημάτων μεσοπαθητικής φωνής. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται τέσσερα ρήματα Α΄ συζυγίας (*συμβουλεύομαι*, *ετοιμάζομαι*, *πληρώνομαι*, *δέχομαι*) με αοριστικό θέμα σε *-ευτ-, -στ-, -θ- και -χτ-*, δύο ρήματα Β΄ συζυγίας (*βαθμολογούμαι* και *βαριέμαι*) με αοριστικό θέμα σε *-ηθ-* και *-εθ-*, ένα ρήμα σε *-άμαι* (*κοιμάμαι*), καθώς και τα ανώμαλα ρήματα

ζεσταίνομαι και *καταστρέφομαι*. Τέλος, εξετάζονται όλα τα πρόσωπα εκτός από το α΄ ενικό.

Ασκήσεις 54-55: **Παθητικές μετοχές**

Άσκηση 54: Στόχος είναι η παραγωγή παθητικών μετοχών με τη βοήθεια των εικόνων. Η έκφραση των αισθημάτων προσφέρεται, καθώς πολλές από τις παθητικές μετοχές που χρησιμοποιούμε συχνά προέρχονται από ρήματα ψυχικού πάθους. Ακολουθεί μια δραστηριότητα που αποσκοπεί στην εκμάθηση των μετοχών με παιγνιώδη τρόπο.

Άσκηση 55: Εξετάζεται ο σχηματισμός παθητικών μετοχών και η εφαρμογή της συμφωνίας υποκειμένου-κατηγορουμένου. Στη συνέχεια, οι μαθητές/μαθήτριες περιγράφουν τα άλλα αγάλματα χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες παθητικές μετοχές.

Δ. ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Ασκήσεις 56-61: **Παρατακτική και υποτακτική σύνδεση**

Ασκήσεις 56-57: Οι ασκήσεις αυτές εξετάζουν την παρατακτική σύνδεση προτάσεων με τη χρήση αντιθετικών συνδέσμων (*όμως*, *μα*, *παρ' όλα αυτά*, *ωστόσο*, *αλλά*) και έχουν ως στόχο να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/μαθήτριες τη σημασία και τη χρήση των συνδέσμων αυτών και να εξασκηθούν στη σύνδεση προτάσεων με αντιθετικό περιεχόμενο.

Άσκηση 58: Πρόκειται για μια επικοινωνιακή άσκηση που στοχεύει στην εμπέδωση των αντιθετικών συνδέσμων μέσω της παραγωγής κειμένου. Ο/η διδάσκων/διδάσκουσα θα πρέπει να διευκρινίσει ότι κάθε μαθητής/μαθήτρια καλείται να συμπληρώσει το κείμενο με δύο προτάσεις αντιθετικού περιεχομένου, τις οποίες θα συνδέσει επιλέγοντας έναν από τους συνδέσμους που δίνονται, και οι οποίες θα περιγράφουν μια ατυχία του ήρωα της άσκησης.

Άσκηση 59: Η άσκηση στοχεύει στη δημιουργία προτάσεων οι οποίες έχουν συντακτική θέση υποκειμένου σε τρεις ουδέτερες ρηματικές φράσεις. Στο τέλος, αφού γράψουν οι μαθητές/μαθήτριες δικές τους προτάσεις με σίγουρα, πιθανά ή απίθανα σχέδια, μπορούν να το παίξουν ως κουίζ ερωτήσεων με το/τη διπλανό/διπλανή τους.

Άσκηση 60: Κατευθυνόμενη παραγωγή γραπτού λόγου. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να συνεχίσουν τις προτάσεις με στόχο να εξασκηθούν στην παραγωγή συνοπτικών τύπων της υποτακτικής ύστερα από τους χρονικούς συνδέσμους *πριν (να)*, *προτού (να)*, *μέχρι να*, *ώσπου να*, *αφού* και *μόλις*. Παράλληλα, ελέγχεται ο βαθμός κατανόησης των προτάσεων και η ανταπόκρισή τους στην παραγωγή του σωστού νοηματικά ρήματος.

Άσκηση 61: Κατευθυνόμενη παραγωγή γραπτού λόγου. Στόχος είναι η παραγωγή χρονικών προτάσεων με αντιθετικό περιεχόμενο. Μέσα από μια επικοινωνιακή συνθήκη, οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να παραγάγουν προτάσεις χρησιμοποιώντας ρήματα στο σωστό χρόνο (παρατατικό / ενεστώτα).

Ε. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Ασκήσεις 62-68: **Φρασεολογισμοί, Σύνθεση, Παραγωγή**

Άσκηση 62: Εξετάζεται η λειτουργία της πρόθεσης *παρά* όταν αυτή χρησιμοποιείται για τη δήλωση της ώρας.

Άσκηση 63: Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να σχηματίσουν σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό μία πρόθεση και δεύτερο συνθετικό τη λέξη «οδός» και στη συνέχεια να αντιστοιχίσουν τη σύνθετη λέξη με την κατάλληλη γενική ουσιαστικών (γενική της ιδιότητας). Με αυτό τον τρόπο μαθαίνουν τις συγκεκριμένες συχνόχρηστες φράσεις.

Ασκήσεις 64-65: Εξετάζεται η διάκριση καθημερινού/οικείου και επίσημου ύφους μέσω της συμπλήρωσης κενών σε διαλόγους που είναι αντιπροσωπευτικοί των δύο ειδών. Το γεγονός στο οποίο αναφέρονται οι δύο διάλογοι είναι κοινό, είναι διαφορετικές όμως οι επικοινωνιακές περιστάσεις, και ειδικότερα τα πρόσωπα που συνομιλούν.

Άσκηση 66: Η άσκηση στοχεύει στην εξοικείωση των μαθητών/μαθητριών με τη διαδικασία της παραγωγής και τη σημασιολογική σχέση των λέξεων.

Άσκηση 67: Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα και ορθογραφία των παραγωγικών καταλήξεων των λέξεων αυτών σε *-ήρας* και σε *-ήρι*.

Άσκηση 68: Εξετάζεται η διαδικασία της παραγωγής ουσιαστικών και επιθέτων από ρήματα, καθώς και επιθέτων από ουσιαστικά. Παράλληλα, οι μαθητές/μαθήτριες εξασκούνται στην ορθογραφία των παραγόμενων λέξεων.

ΣΤ. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση 69: Πρόκειται για επικοινωνιακή άσκηση που αποσκοπεί στην παραγωγή δύο κείμενων που ανήκουν σε διαφορετικά είδη και ανταποκρίνονται σε διαφορετική επικοινωνιακή περίσταση, αν και το γεγονός στο οποίο αναφέρονται είναι κοινό. Στην πρώτη περίπτωση οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να υιοθετήσουν ανεπίσημο και στη δεύτερη επίσημο ύφος, χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες δομές και λεξιλόγιο. Θα πρέπει να προηγηθεί συζήτηση στην τάξη σχετικά με πιθανά προβλήματα που μπορεί να εμφανίσει ένα κινητό, ενώ, για να διευκολυνθούν οι μαθητές/μαθήτριες στη σύνταξη κυρίως του γράμματος με επίσημο ύφος, ο/η διδάσκων/διδάσκουσα μπορεί να γράψει στον πίνακα ορισμένες χρήσιμες εκφράσεις, όπως: *παρουσίασε πρόβλημα*, *διαπίστωσα τη βλάβη*, *το πληκτρολόγιο δεν ανταποκρινόταν*, *η εγγύηση της συσκευής δεν έχει λήξει* κ.ά.

Ασκήσεις 70-72: Πρόκειται για επικοινωνιακές ασκήσεις που στοχεύουν στο να ασκηθούν οι μαθητές/μαθήτριες στην παραγωγή γραπτού λόγου, και ειδικότερα στην αφήγηση μιας ιστορίας ύστερα από την ερμηνεία διαδοχικών εικόνων. Στην **άσκηση 70** δίνεται ένα αυθεντικό παράδειγμα από ένα κινέζικο εικονο-παραμύθι, ενώ στην **άσκηση 71** ζητείται από τους/τις μαθητές/μαθήτριες να κατασκευάσουν ένα δικό τους παραμύθι ερμηνεύοντας τις εικόνες που τους παρέχονται, και στην **άσκηση 72** να ζωγραφίσουν εικόνες και να φτιάξουν μια δική τους ιστορία.

Άσκηση 73: Παραγωγή προφορικού λόγου ανεπίσημου (συνομιλία Φώτη-Μαρίας) και γραπτού επίσημου (στην ανταλλαγή μηνυμάτων ανάμεσα στη Μαρία και στον Πάτρικ) στην οποία οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να χρησιμοποιήσουν κυρίως συντακτικές δομές με συνοπτικό μέλλοντα και αόριστο (προκειμένου να εξηγήσουν τι συνέβη στο Φώτη και τι άλλαξε τα σχέδιά του). Παράλληλα, διδάσκονται οι ενδεδειγμένες δομές για την εισαγωγή και το κλείσιμο στις περιπτώσεις γραπτού λόγου με επίσημο ύφος.

Άσκηση 74: Γραπτή παραγωγή λόγου με χρήση του συνοπτικού μέλλοντα. Οι μαθητές/μαθήτριες χρειάζεται να ανακαλύψουν τις πιθανές λύσεις στα προβλήματα. Παράλληλα, μπορούν να τεθούν στην τάξη ως ομαδικό παιχνίδι ανάλογες καταστάσεις στις οποίες κάθε ομάδα πρέπει να βρει τη λύση σε προβλήματα που

θέτει η άλλη. Στους όρους του παιχνιδιού ανήκει η υποχρεωτική και αποκλειστική χρήση των αντικειμένων που δίνονται.

Άσκηση 75: Στόχος της άσκησης είναι η ανάπτυξη επιχειρημάτων μέσω μιας επικοινωνιακής περίστασης. Στο παιχνίδι ρόλων που ακολουθεί είναι χρήσιμο να μην παραθέσει μόνο κάθε μαθητής/μαθήτρια τα επιχειρήματά του/της σύμφωνα με το ρόλο του/της, αλλά να αναπτυχθεί διάλογος όπου εκφέρονται κρίσεις και αντιρρήσεις στα λεγόμενα κάθε προσώπου.

Άσκηση 76: Η άσκηση στοχεύει στην κατανόηση του άρθρου και στην παραγωγή γραπτού λόγου αντλώντας στοιχεία από το κείμενο.

Ζ. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

Ασκήσεις 77-78: Σκοπός των ασκήσεων είναι να ασκηθούν οι μαθητές/μαθήτριες στη διάκριση του ρήματος από το ουσιαστικό με βάση την κατάληξη.

Ασκήσεις 79-80: Ελέγχεται η διάκριση των καταλήξεων *-ε* και *-αι* του ρήματος. Επισημαίνεται ότι δείκτης για τη σωστή ορθογραφία των ομόηχων τύπων (π.χ. *λύνεται / λύνετε*) αποτελεί το υποκείμενο του ρήματος: Αν το υποκείμενο είναι ένα, τότε η κατάληξη του ρήματος είναι *-αι*, ενώ αν τα υποκείμενα είναι πολλά, τότε η κατάληξη είναι *-ε*.

Άσκηση 81: Διόρθωση λαθών με στόχο την ορθογραφία των καταλήξεων διαφορετικών ρηματικών τύπων.

Ασκήσεις 82-83: Εξετάζονται ομόηχες λέξεις με διαφορετική σημασία και διακριτή γραφηματική αναπαράσταση.